

Аннотация

На основе теоретического анализа проблемы Я-концепции как фактора преодоления студентами-психологами сложных жизненных ситуаций и обобщение результатов психологического исследования копинг-стратегий и содержания Я-концепции студентов психологических специальностей педагогических университетов Украины обнаружено и схарактеризовано психологические особенности влияния Я-концепции на выработку ними копинг-стратегий.

Annotation

On the basis of theoretical analysis of problem of I-conception as factor of overcoming of difficult vital situations students-psychologists and found out generalization of results of psychological research of coping-strategies and maintenance of I-conception of students of psychological specialities of pedagogical universities of Ukraine and skharakterizovano psychological features of influence of I-conception on making by them coping-strategies.

УДК 159.922.8.: 159.922.72

Пилипенко Н. Г.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Особливе значення в наш динамічний час надається вмінню бути суб'єктом життєдіяльності, приймати активну участь у побудові власного життєвого шляху та бути відповідальним за власний життєвий вибір. Найповніше це вміння, на нашу думку, реалізується у процесі формування людиною стратегії свого життя. Відтак, сучасна молода людина постає перед необхідністю максимального використання індивідуально-психологічних ресурсів, зокрема, власного інтелектуального потенціалу. З огляду на те, що ключовими функціями інтелекту є адаптаційна, розвиваюча, орієнтувальна, прогностична та перетворювальна, інтелектуальний компонент у становленні життєвої стратегії особистості має вагоме значення.

На наш погляд, дослідження зазначеної проблеми є доцільним саме в межах віку молодості, зокрема, пізнього юнацького віку (17-21 рік), коли людина стає дорослою у соціальному відношенні, а саме, одночасно стає суб'єктом здійснення особистісного вибору і суб'єктом відповідальності за власні вчинки. Саме молодість є актуальним періодом для когнітивно-емоційного оформлення перспективи майбутнього особистості, коли вже в загальних рисах окреслена система цінностей та особистісних смислів, на основі якої відбувається інтенсивний процес самовизначення та пошук сенсу власного існування (М. І. Алексєєва, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, Л. В. Долинська, І. В. Дубровіна, І. С. Кон, В. І. Слободчиков, О. В. Скрипченко, Т. М. Титаренко, Д. І. Фельдштейн, Е. Еріксон та ін.).

Спираючись на основні положення суб'єктно-діяльнісного підходу (К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьєв, А. В. Брушлінський, С. Л. Рубінштейн, К. В. Карпинський, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, В. О. Татенко та ін.), ми визначаємо життєву стратегію як індивідуальний, творчий та свідомий спосіб організації людиною власного життя, а також конструювання образу бажаного майбутнього в широких часових межах, яке спирається на здатність до прогнозування, відповідає когнітивно-ціннісним характеристикам та здібностям людини і співвідноситься з її життєвими умовами та обставинами.

Нами обґрунтовано, що основними складовими інтелектуального компоненту, що є функціонально значущими у процесі становлення та реалізації життєвих стратегій молоді є прогностичні, рефлексивні та вербальні здібності.

Прогностичні здібності молоді виступають центральним механізмом становлення життєвих стратегій, оскільки прогностична діяльність лежить в основі процесів цілеутворення, планування та прийняття рішень. Прогнозування майбутнього має активну регулюючу та спонукаючу силу за допомогою емоцій та почуттів. Розвинені прогностичні здібності сприяють оптимізації процесу становлення життєвої стратегії, оскільки мінімізують невизначеність під час здійснення життєвих виборів.

Рефлексивні здібності молоді за своєю функціональною значущістю виконують роль механізму самоорганізації, переосмислювання змістової наповненості життєвої стратегії. Спрямування молоддю рефлексивної активності на образи майбутнього покращує ментальну опрацьованість життєвої стратегії і, як наслідок, вдосконалюється її організуючий та регулюючий вплив на поточну життєдіяльність.

Вербальні здібності відіграють вагому роль у становленні життєвих стратегій молоді, забезпечуючи можливість осмислення потреб, оцінювання перспектив майбутнього, формулювання цілей, узгодження їх з власними здібностями та цінностями, здійснення прогнозу результатів, а також корекції планів. Ми встановили, що розвинені вербальні здібності значно збагачують процес становлення життєвої стратегії за рахунок розширення можливостей розуміння власних переживань, почуттів, потреб, бажань. Це сприяє більшій усвідомленості, осмисленню й, відповідно, узгодженню цінностей з цілями, більш суттєвій деталізації плану та розширенню арсеналу інструментального-операційних засобів реалізації мети.

Проведення корекційно-розвиваючих заходів саме у студентський період (для молоді віком від 17 до 22 років) ми вважаємо доцільним, оскільки в умовах навчально-виховного процесу є можливість цілеспрямованого, комплексного та інтенсивного впливу на процес становлення та ментального оформлення життєвої стратегії молодшої людини.

Зауважимо, що період ранньої зрілості (18-25 років), якому відповідають студентські роки, за свідченням О. І. Степанової є найбільш сенситивним періодом інтелектуального розвитку [4]. Як вказують дослідники психічного розвитку особистості, розвиток інтелектуальної сфери, цілісність та функціональна ефективність інтелекту у віці 18-22 років зумовлений рівнем розвитку самосвідомості, емоційної та вольової сфер [3].

Окрім того, студентський вік є сенситивним в плані сходження особистості до вершин творчості та розвитку потенційних можливостей. Молода людина в цьому віці має необхідні психологічні ресурси та можливості для оптимального становлення і по реалізації власної життєвої стратегії, побудова якої, згідно з нашим розумінням, є процесом творчим та усвідомленим.

Як зазначають Р. В. Павелків та Т. Потапчук, у студентському віці вагомими чинниками розвитку особистості виступають самотворення та самоактивність [2]. Це положення підкріплюється результатами дослідження факторів розвитку розумових здібностей особистості, здійсненого Л.В. Орловою. Важливою психолого-педагогічною умовою цілеспрямованого інтелектуального розвитку є застосування психотехнологій, які спрямовані на стимулювання особистісної активності у саморозвитку здібностей, спонукування до усвідомленої регуляції та самоуправління навчальної діяльності [2].

Програма тренінгу, спрямованого на оптимізацію життєвих стратегій молоді реалізується за трьома напрямками практичної роботи:

1. Розвивально-корекційна робота психолога з прогностичними здібностями: передбачає розвиток прогностичних властивостей свідомості молоді; вдосконалення таких характеристик мислення, що відповідають за якість прогнозу (гнучкість, аналітичність, перспективність); підвищення здатності молоді до прогнозування майбутніх подій та власних реакцій на них; оптимізацію процесів прийняття життєвих рішень;

2. Розвивально-корекційна робота психолога з рефлексивними здібностями: передбачає розвиток рефлексивних властивостей мислення, а саме набуття навичок самоспостереження та самоусвідомлення, розвиток здатності довільної саморегуляції інтелектуальної діяльності, покращення процесу саморозуміння, усвідомлення власних почуттів, цінностей, інтересів та намірів, осмислення себе в якості суб'єкта творчості, вдосконалення здібностей коригування власної поведінки, розвиток перспективної рефлексії;

3. Розвивально-корекційна робота психолога з вербальними здібностями: спрямована на вдосконалення здатності точно і чітко формулювати власну думку в словах, більш широко та якісно усвідомлювати власну індивідуальність та навколишню дійсність; на розвиток уміння розуміти та вербально оформлювати і виражати власні потреби, переконання та прагнення; на розвиток здатності більш точно оцінювати перспективу майбутнього; на оптимізацію процесу свідомого вербального формулювання цілей.

Підкреслимо, що програма оптимізації життєвих стратегій молоді за своїм методичним наповненням здебільшого має творчий характер та орієнтована на проявлення суб'єктності молодшої людини. Серед методів та форм корекційно-розвивального тренінгу високу ефективність показали: групові тематичні дискусії, метафоричні історії, міні-лекції, творчі завдання, словесно-логічні ігри, медитативні вправи, візуалізації, мозковий штурм.

В цілому, тренінгова програма передбачає використання таких методів та форм роботи що стимулюють інтелектуальну діяльність та інтелектуальну ініціативу молоді; стимулюють пізнавальну активність; сприяють активізації творчого потенціалу, активізують інтелектуальну діяльність на прогностичному, рефлексивному та вербальному рівні; заохочують до самопізнання, самоаналізу та самоусвідомлення; спонукають до позитивного емоційного ставлення до процесу формування життєвої стратегії; сприяють усвідомленню особистісних переконань, що обмежують процес оптимального конструювання життєвої стратегії та стимулюють визначення більш продуктивних та конструктивних; стимулюють усвідомлення головних успіхів свого життя, як фундаменту для майбутніх досягнень; сприяють визначенню пріоритетних напрямків реалізації життєвої стратегії.

Отже, розроблена нами тренінгова програма може бути самостійним напрямком розвивально-виховної роботи і використовуватись як інноваційна психотехнологія розширення та удосконалення інтелектуальних можливостей студентської молоді в системі вищої освіти з метою оптимізації процесу становлення та реалізації їх життєвих стратегій.

Використана література:

1. Орлова Л. В. Системные факторы развития умственных способностей личности : дис. канд. психол. наук: 19.00.01. – Новосибирск, 2005. – 190 с.
2. Павелків Р., Потапчук Т. Формування ідентичності в студентському віці / Роман Павелків // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2011.
3. Савчин М. В. Вікова психологія : навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с.

4. Степанова Е. И. Студент как субъект деятельности // Становление психологической школы Б. Г. Ананьева: Памятные даты и события. – СПб., 2003.

Аннотация

Проанализированы психолого-педагогические условия оптимизации жизненных стратегий молодежи в системе высшего образования. Рассмотрены психотехнологии развития и коррекции интеллектуальных способностей молодежи, направленные на оптимизацию жизненных стратегий.

Annotation

Analyzed the psychological and pedagogical conditions for optimizing the life strategies of young people in higher education. Considered psycho development and correction of the intellectual abilities of young people to optimize their life strategies.

УДК 159.92(96)

Іванова О. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ПЕРЕКОНАНЬ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

*Яке буде переконання, такі і вчинки, і помисли,
а які будуть вони, таке і життя.*

Луцій Анней Сенека (Молодший)

Юність – це весна людського життя. Саме юність є справжнім його початком. Те, які зерна і як саме молода людина в цей час засіє, такі плоди буде вона пожинати впродовж багатьох років. Однак, багато хто з юнаків нехтує своїми можливостями та здійснює руйнівний життєвий вибір. Про це свідчать часті прояви девіантної поведінки, а також просто велика кількість морально, професійно та соціально невизначених хлопців і дівчат. Дані деструктивні фактори говорять про втрату або, в кращому випадку, невизначеність життєвих смислів та вступають у протиріччя із загальносуспільним прагненням високого рівня життя. Це актуалізує питання про змістове наповнення смисложиттєвих переконань у юнаків та про психологічні особливості їх розвитку.

Для дослідження науково-психологічних уявлень про сутність і закономірності юнацького віку ми можемо звернутися до праць М. І. Алексєєва, Л. І. Божович, М. Р. Гінзбурга, Д. Б. Ельконіна, Е. Еріксона, Ж. Піаже, І. С. Кона, Т. М. Титаренко та ін. Вивченням проблематики морально-ціннісної, смислової, світоглядної та духовної сфер особистості займалися такі вчені як: Б. Г. Ананьєв, К. О. Альбуханова-Славська, О. Г. Асмолов, І. Д. Бех, Б. С. Братусь, А. Ленгле, Д. О. Леонтьєв, О. М. Леонтьєв, С. Мадді, К. Обуховський, Е. О. Помиткін, В. М. Пучинський, В. А. Роменець, С. Л. Рубінштейн, В. Е. Чудновський, І. Ялом та ін.

Однак, проблема смисло життєвих переконань особистості юнацького віку є досі невивченою. Тому здійснення кроку у напрямі дослідження цієї теми становить мету даної публікації.

У контексті вивчення смисложиттєвих переконань в юнацькому віці великого значення набувають процеси, які відбуваються в цей період, а саме: розширюються кругозір, коло спілкування та загалом життєвий світ особистості, дозрівають когнітивна та емоційна сфери, формуються світогляд і життєві плани. Юна людина спрямована в майбутнє і відкрита новому досвіду. В той же час, для психіки юнаків притаманні внутрішні протиріччя, схильність до крайнощів (що особливо характерно для етапу ранньої юності) та невизначеність.

Загальна особистісна невизначеність юнака (моральна, духовна, соціальна) межує з його особистісною гнучкістю. По-перше, юнак вже не дитина і не підліток, коли його свобода була обмежена обов'язками та відповідальністю, нав'язаною батьками і школою, але ще й не дорослий, справжня свобода якого можлива тільки за умови свідомого та відповідального прийняття і виконання обов'язків. По-друге, минуле юнака – це менша половина його життя та набагато легша в порівнянні з минулим дорослої людини, яка тягне за собою важкий ланцюг звичок і переконань, що не дають швидко міняти свої установки, погляди та життя загалом.

Таким чином, спрямованість в майбутнє, відкритість новому досвіду (іноді і негативному) та "необтяженість" дорослими турботами і вкоріненими переконаннями, відкриває перед хлопцями та дівчатами можливість спробувати у житті "все на смак", доволі легко змінювати погляди, вподобання, коло спілкування, хобі, професію. В цьому виявляє себе гнучкість юнаків, яка має для них значення зі знаком "+". Значення зі знаком "-" має невизначеність, рівень якої залежить як від соціальної ситуації розвитку, так і від індивідуальних психологічних особливостей юнака, його характеру, темпераменту, волі. В свою чергу, розвиток цих особливостей відбувається під впливом сім'ї, найближчого оточення, значимих людей, соціальних стереотипів і, частково, зумовлюється власним життєвим досвідом.

Явище невизначеності, в першу чергу, пов'язане з життєвими смислами юнака, які становлять